

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΜΑΞΙΜΟΣ ΧΑΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Βουλευτής Λαρίσης-ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Κατερίνη, 20 Μαΐου 2024

**Ομιλία του Μάξιμου Χαράκόπουλου
στις εκδηλώσεις για την Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού
του Ποντιακού Συλλόγου Κατερίνης Παναγία Σουμελά,
με θέμα «Είναι η προσφυγιά ευλογία;».**

Εκλεκτοί προσκεκλημένοι,
Φίλες και φίλοι, Χριστός Ανέστη!

Ασμένως αποδέχθηκα την πρόσκληση του Πολιτιστικού Συλλόγου Κατερίνης Παναγία Σουμελά για να μιλήσω σήμερα στην Κατερίνη για την προσφορά των προσφύγων της Μικράς Ασίας στην ανάπτυξη της Ελλάδας.

Πρόκειται για ένα θέμα που οπωσδήποτε καθυστέρησε να αναδειχθεί στην ελληνική βιβλιογραφία. Αντιθέτως, αυτή η αλήθεια υπήρξε για πολλές δεκαετίες ένα κοινό μυστικό. Αυτό ίσως οφείλεται και στο ότι η επισήμανση αυτή θύμιζε μοιραία οικεία κακά, για το πώς φτάσαμε στην μεγαλύτερη εθνική καταστροφή που βίωσε ο ελληνισμός.

Στον 20ο αιώνα η αναφορά στην προσφυγιά συνεπαγόταν αυτόματα την τραγωδία της μικρασιατικής εκστρατείας, τους χιλιάδες νεκρούς, τους εκατοντάδες χιλιάδες εκτοπισμένους και πρόσφυγες, τις πατρογονικές εστίες που εγκαταλείφθηκαν, τις εκκλησίες που ερήμωσαν, τον πολιτισμό που σταμάτησε ξαφνικά, την μαύρη εκείνη περίοδο που ακολούθησε την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου.

Θύμιζε ακόμη, την απόγνωση του κόσμου που ήρθε να εγκατασταθεί στο ελεύθερο ελληνικό κράτος, αλλά και την καχυποψία, ακόμη και την εχθρότητα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους.

Διωγμένοι από τα σπίτια τους, αναγκασμένοι να ξεκινήσουν από το μηδέν, είχαν και τη ρετσινιά του τουρκόσπορου, του τουρκομερίτη. Για κάποιους δε που είχαν τουρκοφωνήσει, μετά από 8,5 αιώνες τουρκικής κατοχής από τη μάχη του Ματζικέρτ, όπως οι παππούδες μου από την Καππαδοκία, η κατάσταση ήταν ακόμη δυσκολότερη.

Σήμερα, όμως, είμαστε πολύ πιο ώριμοι να μιλήσουμε για όλα αυτά. Να μιλήσουμε με στοιχεία, με αριθμούς, με αποτελέσματα.

Να δούμε τα πώς και τα γιατί με νηφαλιότητα, λόγω της απόστασης που μας δίνει ο πανδαμάτωρ χρόνος.

Και να δούμε ότι τελικά η ενσωμάτωση αυτού του τεράστιου αριθμού προσφύγων από την ελληνική κοινωνία, που αποτελούσε πάνω από το ένα πέμπτο του συνόλου, υπήρξε στην

πραγματικότητα ένα ανεπανάληπτο έπος. Η σημαντικότερη επιτυχία της εσωτερικής πολιτικής από τις απαρχές της ίδρυσης του ελλαδικού κράτους.

Ένα επίτευγμα για το οποίο εργάστηκαν όλοι. Και κυρίως οι ίδιοι οι πρόσφυγες. Που ρίζωσαν στη γη που τους δόθηκε, και ξεπέρασαν τα αφάνταστα εμπόδια και τις δυσκολίες των πρώτων χρόνων, για να προοδεύσουν οι ίδιοι, αλλά και να συμβάλουν στην πρόοδο όλης της χώρας.

Φίλες και φίλοι

Η ομιλία μου γίνεται μια ημέρα μετά από την Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας του Ποντιακού ελληνισμού. Θα ήταν βέβαια ευχής έργον, κάποια στιγμή, να έχουμε μια μόνον Ημέρα Μνήμης για την Γενοκτονία όλων των Χριστιανών της Ανατολής: Ελλήνων, Αρμενίων και Ασσυρίων, όπως με πρόταση νόμου είχαμε εισηγηθεί μια δράκα βουλευτών.

Η χθεσινή ημερομηνία, πάντως, συνδέεται με την εκκίνηση των διώξεων, των δολοφονιών και των μαρτυριών των Ελλήνων Ποντίων, που για τρεις χιλιάδες χρόνια κράτησαν στις ακτές του Ευξείνου Πόντου ακτινοβόλο το φως του ελληνισμού, μεταλαμπαδεύοντας σε όλη την μεγάλη αυτή περιφέρεια που περιλαμβάνει την Υπερκαυκασία, τον Καύκασο, τις βόρειες ακτές της Μαύρης Θάλασσας, τα νάματα του ελληνικού πολιτισμού.

Ωστόσο, αυτό το νήμα της μακραίωνης ιστορικής διαδρομής κόπηκε απότομα με μια οργανωμένη επιχείρηση που εκ των προτέρων στόχευε στην εξαφάνιση του χριστιανικού στοιχείου. Άλλωστε, οι απαρχές αυτής της στόχευσης ανιχνεύονται τουλάχιστον από το 1914.

Και δυστυχώς, στο έγκλημα συνένοχες ήταν και οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις -αρχικώς η Γερμανία και εν συνεχεία η Γαλλία, η Ιταλία και η Ρωσία του Λένιν- που κινήθηκαν με βάση τα οικονομικά και γεωστρατηγικά συμφέροντά τους και όχι την ηθική και το δίκαιο.

Ένα έγκλημα που συντελείται «τη ενόχω συνεργία των μεγάλων χριστιανικών δυνάμεων της Δύσεως», όπως θα γράψει ο μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρυσανθος στο μνημειώδες έργο του «Η Εκκλησία Τραπεζούντος».

Επιπλέον, η εκδήλωση αυτή πραγματοποιείται στα 100 χρόνια από την εγκατάσταση των τελευταίων ανταλλάξιμων προσφύγων, σε εφαρμογή της υποχρεωτικής ανταλλαγής των πληθυσμών, μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, που επέβαλε η συνθήκη της Λωζάνης.

Αυτή ήταν η τελευταία πράξη του τραγικού τέλους της μικρασιατικής εκστρατείας, με την οποία κατέβαζε αυλαία το μεγάλο όραμα της Μεγάλης Ιδέας, που φάνηκε για λίγο, μετά τη συνθήκη των Σεβρών, ότι θα γινόταν επιτέλους πραγματικότητα.

Από τον Σεπτέμβριο, λοιπόν, του 1922 μια νέα ζοφερή πραγματικότητα ήρθε να διαμορφωθεί στην Ελλάδα. Μια πραγματικότητα πικρή και βαριά, που προκάλεσε η ατιμωτική ήττα στην Μικρά Ασία και η καταστροφή της Σμύρνης. Πλήθη προσφύγων συρρέουν στην πάμπτωχη και ηττημένη Ελλάδα, στο σώμα της οποίας ήταν ακόμη νωπές οι πληγές του εθνικού διχασμού.

Οι αριθμοί από μόνοι τους είναι αποκαλυπτικοί: Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού του 1928 οι προσφυγικής καταγωγής κάτοικοι της Ελλάδας ανέρχονταν σε 1.221.849. Η συντριπτική πλειοψηφία, πλέον των 900.000, κατέφυγαν στην Ελλάδα αμέσως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, πριν την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών, για να γλιτώσουν από τη σφαγή.

Όσοι ήρθαν ως ανταλλάξιμοι μετά τη Λωζάνη, ουσιαστικά είναι οι Ρωμιοί της μικρασιατικής ενδοχώρας, κυρίως της Καππαδοκίας, όπου δεν έφτασε ο ελληνικός στρατός.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την απογραφή του ίδιου έτους, ο γηγενής πληθυσμός της Ελλάδος ήταν 4.982.835. Δηλαδή, οι πρόσφυγες αποτελούσαν το ένα πέμπτο του συνολικού πληθυσμού. Αριθμός ασφαλώς δυσθεώρητος, αναλογιζόμενοι τα μεγέθη αλλά και τις δυνατότητες της χώρας εκείνη την περίοδο.

Να σημειωθεί, επίσης, ότι ένας άγνωστος αριθμός προσφύγων της Μικράς Ασίας κατέφυγε σε άλλες χώρες της Ευρώπης ή στις ΗΠΑ, ενώ στην Ελλάδα ήρθαν και 45.000 Αρμένιοι. Επιπλέον, να έχουμε υπόψη μας ότι στο διάστημα από την άφιξη των προσφύγων μέχρι την απογραφή σημειώθηκαν χιλιάδες θάνατοι, λόγω των κακουχιών και των άθλιων συνθηκών διαβίωσης στην Ελλάδα. Συνηθισμένοι σε άλλες κλιματολογικές συνθήκες πολλοί πρόσφυγες δεν άντεξαν.

Η ελονοσία, η φυματίωση οι εντερικές παθήσεις και τα κρυολογήματα έσπερναν τον θάνατο στους προσφυγικούς καταυλισμούς. Στοιχεία τη Κοινωνίας των Εθνών του 1926 κάνουν λόγο για απώλεια του 20% των προσφύγων τον πρώτο χρόνο της εγκατάστασης.

Άρα, βάσιμα μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο αριθμός των προσφύγων που ήρθε στην Ελλάδα άγγιζε το 1,5 εκατομμύριο ψυχές.

Το πρόβλημα εντεινόταν, καθώς η πλειοψηφία όσων είχαν χάσει τη ζωή τους στην Μικρά Ασία ήταν άνδρες, οπότε χιλιάδες ήταν οι οικογένειες που έμειναν χωρίς «προστάτη». Σε πολλούς καταυλισμούς τα γυναικόπαιδα έφθαναν το 60-70%. Η απογραφή, επίσης δείχνει ότι 135.581 προσφυγόπουλα ήταν μέχρι και 6 ετών, γεννήθηκαν δηλαδή, μετά το 1922.

Οι πρόσφυγες δεν ήταν ένα ομοιογενές σώμα, καθώς μεταξύ τους υπήρχαν πολλές διαφοροποιήσεις. Να σημειωθεί ότι σχεδόν 10% σύμφωνα με την απογραφή του 1928 ήταν τουρκόφωνοι, κυρίως από την περιοχή της Καππαδοκίας, της Πισιδίας, της Κιλικίας, αλλά και της Μπάφρας του Πόντου. Και σε αυτές τις περιοχές υπήρχαν ελληνικές διάλεκτοι, όπως η ποντιακή, τα μισθιώτικα ή τα φαρασιώτικα. Όπως, επίσης, και διαφορετικές πολιτισμικές συνήθειες.

Όμως, στοιχείο συνεκτικό όλων πέραν της εθνικής τους συνείδησης ήταν η Ορθοδοξία, καθώς η Εκκλησία και η πίστη ήταν θεμελιακός παράγων της ταυτότητας όλων των Ρωμιών. Άλλωστε, αυτό διατήρησε και την διακριτότητά τους στους πολλούς αιώνες που πέρασαν από την επικράτηση του Ισλάμ στην Μικρά Ασία.

Αντιστοίχως, από την Ελλάδα πήραν το δρόμο της προσφυγιάς προς στην Τουρκία περί τις 400.000 μουσουλμάνοι. Ο πληθυσμός αυτός προερχόταν κυρίως από την περιοχή της Μακεδονίας.

Ως γνωστόν, η συνθήκη της Λωζάνης εξαίρεσε τις περιοχές της Ξάνθης και της Κομοτηνής, όπου ο μουσουλμανικός πληθυσμός μπόρεσε να παραμείνει στις εστίες του. Το ίδιο προβλέφθηκε και για τον ελληνισμό της Πόλης και των νησιών Ίμβρου και Τενέδου. Βεβαίως, 101 χρόνια μετά, όλοι μπορούμε να κάνουμε τις συγκρίσεις. Ο ελληνισμός της Πόλης είναι αποδεκατισμένος, αριθμεί λίγες εκατοντάδες Ρωμιούς, έπειτα από το πογκρόμ του 55 και τις διώξεις της δεκαετίας του 1960, ενώ και τα νησιά, με κατάφωρη παραβίαση των προνομίων της συνθήκης της Λωζάνης έχασαν σχεδόν εντελώς τον ρωμαϊκό πληθυσμό τους.

Αντιθέτως, οι συμπατριώτες μας μουσουλμάνοι της Θράκης ευημερούν και αυξάνονται σε συνθήκες ελευθερίας και δημοκρατίας. Και αυτή είναι μια αλήθεια που δεν μπορεί να διαστρεβλώσει η Άγκυρα, όσο και να προσπαθεί μετά μανίας να το πράξει.

Από το σύνολο των προσφύγων, σύμφωνα με τις δηλώσεις που έγιναν τότε, το 53% είχε αστική προέλευση και το 47% αγροτική. Αυτό αποτέλεσε και το βασικό κριτήριο στην εγκατάστασή τους.

Έτσι, 579.000 εγκαταστάθηκαν στην ύπαιθρο και 653.000 σε αστικά κέντρα. Ιδιαίτερα, στη Μακεδονία, συνολικά εγκαταστάθηκαν 638.253, από τους οποίους οι 446.094 σε αγροτικές περιοχές, ενώ στη δυτική Θράκη 107.607, στα νησιά του Αιγαίου 56.613, στην Κρήτη 33.900, ενώ στην λεγόμενη «Παλαιά Ελλάδα» 377.297, από τους οποίους 343.721 σε αστικά κέντρα. Συνολικά περίπου 90% του συνόλου των αγροτών προσφύγων εγκαταστάθηκε στη Μακεδονία και στη Θράκη. Γύρω από την Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη εγκαταστάθηκε το 60% των «αστών» προσφύγων. Αυτή η διαδικασία υπήρξε επίπονη και μακρόχρονη.

Αν και κατασκευάζονται δεκάδες χιλιάδες νέες κατοικίες, δεκάδες χιλιάδες θα είναι και οι οικογένειες που θα μένουν σε παράγκες και σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Ακόμη και το 1952 υπήρχαν 14.241 οικογένειες που ζούσαν σε τέτοιες παραγκουπόλεις.

Ωστόσο, η εγκατάσταση των αγροτών προσφύγων έγινε ταχύτερα και είχε μεγαλύτερη επιτυχία. Πρόκειται για μια τιτάνια προσπάθεια, με μακροχρόνιο σχεδιασμό, που δεν έχουμε συνηθίσει ως ελληνικό κράτος να φέρνουμε σε πέρας.

Αρκεί να συγκρίνουμε τι συνέβη στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όπου η ελληνική πολιτεία απέτυχε στην οργάνωση και υλοποίηση ενός σχεδίου αποκατάστασης μερικών μόνον δεκάδων χιλιάδων ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Τότε, όμως, οι βενιζελικές κυρίως κυβερνήσεις μετέτρεψαν την αδυναμία σε δύναμη καθώς την αντιμετώπισαν ως πρόκληση ταχείας ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πριν την έλευση των προσφύγων, αν και η χώρα είναι κατεξοχήν αγροτική, αδυνατούσε να καλύψει τις ανάγκες του πληθυσμού σε σιτηρά.

Για να επιτευχθεί, λοιπόν, η πραγματοποίηση αυτού του φιλόδοξου οράματος συνάφθηκε δάνειο το 1924 με ονομαστικό κεφάλαιο 12.300.000 λιρών Αγγλίας, με υψηλό επιτόκιο, και μη ευνοϊκούς όρους. Ωστόσο, δεν υπήρχε άλλη διέξοδος για να μπορέσει να προχωρήσει η αποκατάσταση των προσφύγων.

Το δάνειο το διαχειρίστηκε ένας αυτόνομος οργανισμός, η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (Ε.Α.Π.). Τη διοίκηση της Ε.Α.Π., ανέλαβαν δύο ξένοι, διορισμένοι από την Κοινωνία Των Εθνών –τον πρόδρομο Οργανισμό του ΟΗΕ- από τους οποίους ο ένας ήταν πάντοτε Αμερικανός, και δύο Έλληνες. Πρώτος πρόεδρος της ΕΑΠ, ανέλαβε ο Αμερικανός Henry Morgenthau.

Είναι αλήθεια ότι ο Βενιζέλος πίστευε στην αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων και στη δημιουργία μιας νέας μεγάλης τάξης αγροτών μικροϊδιοκτητών, καθώς έτσι θα εξαφανίζονταν ο κίνδυνος να ξεσπάσει στην Ελλάδα ένα ριζοσπαστικό αγροτικό κίνημα.

Σκοπός της ελληνικής πολιτείας ήταν η μονιμοποίηση της προσφυγικής εγκατάστασης. Μετά την αρχική τακτοποίηση των προσφύγων, το επόμενο λογικό βήμα ήταν η παροχή δυνατοτήτων αυτοσυντήρησης. Με την αγροτική αποκατάσταση επιδιώχθηκε η εξασφάλιση των βασικότερων όρων μόνιμης και οριστικής διαβίωσης στους προσωρινούς οικισμούς της αρχικής εγκατάστασης.

Βασικότερος όρος όλων ήταν η ένταξη των προσφύγων στην παραγωγική διαδικασία που θα τους επέτρεπε την απόκτηση οικονομικών πόρων, αλλά και μέσων διαβίωσης, έτσι ώστε να μπορούν μόνοι τους πλέον να αντιμετωπίζουν τις βιοτικές τους ανάγκες.

Έτσι, αν στους αστούς πρόσφυγες χορηγήθηκε μόνο στέγη, σε όσους πρόσφυγες δήλωσαν αγρότες πριν εγκαταλείψουν την πατρίδα τους παραχωρήθηκε και κλήρος, γεωργικός εξοπλισμός και καλλιεργητικά δάνεια.

Επίσης, στόχος της Διεύθυνσης Εποικισμού του Υπουργείου Γεωργίας ήταν η αποκατάσταση των αγροτών προσφύγων να γίνει σε νέο ενιαίο οικισμό, αμιγώς προσφυγικό, που θα εξασφαλίζει κατά το δυνατόν συνθήκες παρόμοιες μ' εκείνες της χαμένης πατρίδας τους.

Έτσι θα ξανασμίξουν οικογένειες και ευρισκόμενοι μαζί άνθρωποι που συνδέονται τις περισσότερες φορές με συγγενικούς ή φιλικούς δεσμούς, θα αντιμετωπίσουν με μεγαλύτερη επιτυχία τις δυσκολίες της προσαρμογής τους στην ελλαδική πραγματικότητα.

Καθώς ο αριθμός των προσφύγων που έφτασαν στην ηπειρωτική Ελλάδα μετά την ανταλλαγή ήταν τριπλάσιος των μουσουλμάνων που εγκατέλειψαν τη χώρα, το πρόβλημα της αγροτικής αποκατάστασης των Μικρασιατών στη νέα πατρίδα ήταν δυσεπίλυτο.

Τα τσιφλίκια που άφησαν πίσω τους φεύγοντας οι μουσουλμάνοι δεν επαρκούσαν, ενώ έντονοι ήταν οι πιέσεις για αποκατάσταση και των γηγενών ακτημόνων καλλιεργητών, που ανέμεναν να επωφεληθούν από τις εγκαταλειφθείσες περιουσίες.

Το μείζον αυτό αγροτικό πρόβλημα λύθηκε τελικά με ευρείες απαλλοτριώσεις μεγάλων εκτάσεων σε ολόκληρη τη χώρα. Τελικώς, το Ελληνικό Δημόσιο παραχώρησε εκτάσεις 5 εκατομμυρίων στρεμμάτων, αξίας 13εκατομμυρίων λιρών από δημόσιες γαίες, από ιδιοκτησίες των μουσουλμάνων που εγκαταστάθηκαν στην Τουρκία και απόαπαλλοτριώσεις και επιτάξεις ιδιωτικών γαιών.

Να σημειωθεί ότι τα 2/3 από τα χρήματα της Ε.Α.Π. δαπανήθηκαν στη Μακεδονία κι αυτό οδήγησε σε μια μεγάλη ανάπτυξη της περιοχής.

Το μέγεθος του κλήρου που δόθηκε στους αγρότες πρόσφυγες διαφέρει κατά γεωγραφικό διαμέρισμα. Στη Θράκη και τη Μακεδονία ο κλήρος κυμαίνονταν από 20-60 στρέμματα με εξαίρεση τα καπνοχώρια όπου ο κλήρος περιοριζόταν στα 9-20 στρέμματα. Στην παλαιά Ελλάδα υπήρχαν διακυμάνσεις από 10-120 στρέμματα με μέσο όρο τα 30 στρέμματα.

Η παροχή κλήρου μετέτρεψε σε μικρό χρονικό διάστημα τους εξαθλιωμένους πρόσφυγες σε αυτόνομες οικονομικές μονάδες που όχι μόνο δεν αποτελούσαν πλέον πρόβλημα για την πολιτεία αλλά συνέβαλαν ενεργά στην οικονομική ανάπτυξη.

Η έλευση των προσφύγων σηματοδότησε και την αντικατάσταση της εκτεταμένης από την εντατική καλλιέργεια. Ο μικρός κλήρος επέβαλε εκ των πραγμάτων την εντατικοποίηση της καλλιεργειών.

Οι χαμηλές στρεμματικές αποδόσεις δεν αποθάρρυναν τους πρόσφυγες που παρέμειναν προσηλωμένοι στην οικογενειακή τους ιδιοκτησία και εκμετάλλευση. Παρά τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσης των πρώτων χρόνων η δημιουργικότητα των Μικρασιατών δεν κάμφθηκε. Με την επιμονή τους ρίζωσαν και πρόκοψαν.

Χαρακτηριστικό του προσφυγικού πληθυσμού ήταν η εργατικότητα. Από την δουλειά δεν έλειπε κανείς. Ούτε οι γυναίκες, ούτε τα παιδιά. Και ότι οι πρόσφυγες αντιμετώπιζαν τις δυσκολίες με αλληλεγγύη και συλλογικότητα. Κι αυτό ήταν μια από τις επιτυχίες του σχεδιασμού οι πρόσφυγες να μένουν στον ίδιο τόπο.

Δυστυχώς, πρέπει να επισημανθεί ότι συχνά η ζωή των προσφύγων γινόταν δυσκολότερη από τις συχνές προστριβές με τους ντόπιους αγροκτηνοτρόφους. Κι αυτό συνέβαινε διότι οι τελευταίοι ανέμεναν να διανεμηθούν σε αυτούς τα τσιφλίκια που άφησαν φεύγοντας οι

Τούρκοι αλλά και η δημόσια γη που έμενε ακαλλιέργητη. Έτσι, προκαλούνταν σοβαρές συγκρούσεις μεταξύ των δύο ομάδων.

Αυτές οι κτηματικές διαφορές ήταν ουσιαστικά και η βασική αιτία του χάσματος που αναπτύχθηκε τα πρώτα χρόνια της συγκατοίκησης στον ίδιο γεωγραφικό χώρο, προσφύγων και ντόπιων.

Αυτό το κλίμα της κακοπιστίας μεταξύ των προσφύγων και των ντόπιων με τα χρόνια μειώθηκε. Σε αυτό συνετέλεσε η πολύχρονη συμβίωση, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου των προσφύγων, αλλά και οι εθνικές περιπέτειες, που αντιμετωπίστηκαν από κοινού, όπως ο πόλεμος στην Αλβανία, η εθνική αντίσταση, αλλά και ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε. Το αποτέλεσμα ήταν να μειωθούν οι αποστάσεις και να πάψει να έχει αρνητική χροιά η λέξη «πρόσφυγας». Ταυτοχρόνως, οι Μικρασιάτες σταδιακά έπαψαν να αντιμετωπίζονται από το επίσημο κράτος ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας.

Συμπερασματικά, μπορούμε να διαπιστώσουμε τη συμβολή του προσφυγικού πληθυσμού στο ελλαδικό κράτος σε μια σειρά από πεδία:

Α. Στην ομογενοποίηση του πληθυσμού της χώρας, η οποία έως το 1924 και την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών είχε πολλές περιοχές με πληθυσμούς που δεν ήταν ορθόδοξοι ή δεν αισθάνονταν Έλληνες. Αυτό αφορά κυρίως τις περιοχές της Μακεδονίας και της δυτικής Θράκης. Το στοιχείο αυτό συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που επέφερε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος και η τριπλή κατοχή της χώρας.

Β. Στην κατοίκηση περιοχών που ήταν αραιοκατηκημένες και με χαμηλό επίπεδο καλλιέργειας. Με την πολιτική που είχε ήδη ξεκινήσει από τις προηγούμενες δεκαετίες, έγινε διαμοιρασμός των γαιών, και καθ' αυτόν τον τρόπο αναπτύχθηκε γρήγορα η αγροτική παραγωγή.

Παράλληλα, σε αντίθεση με άλλες χώρες των Βαλκανίων και της ανατολικής Ευρώπης, στην Ελλάδα είχαμε ευρεία αγροτική μικροϊδιοκτησία, κάτι που με τη σειρά του επηρέασε τις κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές διεργασίες.

Γ. Το άφθονο και φθινό συνάμα εργατικό δυναμικό τροφοδότησε την αναιμική έως τότε βιομηχανική παραγωγή, η οποία την περίοδο του μεσοπολέμου πραγματοποίησε άλματα.

Δ. Η επιχειρηματικότητα, η εργατικότητα και η ευφυΐα των προσφύγων κινητοποίησαν συνολικά την ελληνική οικονομία, η οποία μέσα σε δύσκολες συνθήκες που προκάλεσε ο πόλεμος και στη συνέχεια το παγκόσμιο οικονομικό κραχ, μπόρεσε να σταθεί όρθια και να ετοιμαστεί για την αντιμετώπιση της εισβολής των δυνάμεων του άξονα.

Σύμφωνα, μάλιστα, με εργασία που δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό περιοδικό του Ινστιτούτου Εργατικής Οικονομίας τον Νοέμβριο του 2019, αποδείχθηκε ότι οι τοποθεσίες που δέχθηκαν περισσότερους πρόσφυγες το 1923 εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ευημερίας και εκβιομηχάνισης το 1971 και το 1991.

Ε. Τεράστια υπήρξε η συμβολή των Μικρασιατών στα γράμματα, στις τέχνες και εν γένει στην ανάπτυξη του πνευματικού πολιτισμού της Ελλάδας.

Ποιόν να πρωτοθυμηθούμε; Αναφέρω μερικά ονόματα με τον κίνδυνο να αφήσω πολλούς σημαντικούς εκτός: Τον Ηλία Βενέζη από το Αϊβάλί, τον νομπελίστα ποιητή Γεώργιο Σεφέρη, από τα Βουρλά, τον φιλόσοφο Κωνσταντίνο Δεσποτόπουλο από τη Σμύρνη και τον αδερφό του ιστορικό Αλέξανδρο Δεσποτόπουλο, τον σπουδαίο αρχαιολόγο Μανώλη Ανδρόνικο από την Προύσα,

τον συγγραφέα και ζωγράφο από το Αϊβαλί Φώτη Κόντογλου, τον ανανεωτή του ελληνικού θεάτρου Κάρολο Κουν από την Προύσα, τον φιλόσοφο Κορνήλιο Καστοριάδη από την Κωνσταντινούπολη, τον ανεπανάληπτο χρονογράφο και θεατρικό συγγραφέα Δημήτρη Ψαθά από την Τραπεζούντα, το συγγραφέα και ακαδημαϊκό Τάσο Αθανασιάδη από το Σαλιχλί, τον βραβευμένο με Όσκαρ σκηνοθέτη Ελία Καζάν από την Καισάρεια. Και τόσους άλλους.

Όπως επίσης, διαπρεπείς ιατροί, νομικοί, αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, αλλά και επιχειρηματίες, που αναδείχθηκαν όχι μόνον σε ελληνικό αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο. όπως ο γεννημένος στον Πόρο της Νίγδης Καππαδοκίας Πρόδρομος Μποδοσάκης - Αθανασιάδης, ή ο Σμυρνιός Αριστοτέλης Ωνάσης.

Γι' αυτό και ο Ελευθέριος Βενιζέλος έγραψε το 1934 «δεν νομίζω ότι υπάρχει κανείς σήμερα που μπορεί να αρνηθεί ότι μετά την επεληθούσαν Μικρασιατικήν Καταστροφήν η άφιξης επί του ελληνικού εδάφους των εκατόν είκοσι μυριάδων προσφύγων, υπήρξεν ευλογία δια το Ελληνικόν Κράτος. Είναι τούτο τόσον αληθές, ώστε όταν τον Οκτώβριον του 1930 συνήψαμεν εις την Άγκυραν το σύμφωνον της Ελληνοτουρκικής φιλίας έλεγα μίαν ημέραν εις τον Ισμέτ Ινονού: Δεν βλέπω παρά μία ακόμη αφορμή η οποία δύναται να ανατρέψει την φιλία μας. Ποία; Εάν ποτέ επιχειρούσατε να παραπείσετε τους πρόσφυγας να επανέλθουν εις τας παλαιάς εστίας των».

Βεβαίως, τότε, ο Βενιζέλος είχε τόσο ενθουσιαστεί με την ελληνοτουρκική φιλία που έφτασε στο σημείο να προτείνει τον Κενέλ για Νόμπελ ειρήνης!

Κυρίες και κύριοι,

Ολοκληρώνοντας αυτή την εισήγηση, θα ήθελα να αναφερθώ στο σήμερα και στην ανάγκη να εμβαθύνουμε και να αναδείξουμε το πρόσφατο ιστορικό μας παρελθόν. Πρέπει να κατανοήσουμε ότι η ανάγκη αυτή εκπορεύεται από δύο λόγους.

Ο ένας είναι η εθνική μας αυτοσυνειδησία. Ένας λαός για να μπορεί να υπάρχει, πρέπει να γνωρίζει ποιος είναι, από πού προέρχεται, γιατί έφθασε εδώ που έφθασε. Αν απωλέσει αυτή τη συνείδηση της συνέχειάς του, τότε είναι έρμαιο των παγκόσμιων ρευμάτων και μοιραία θα εξαφανιστεί από το ιστορικό προσκήνιο.

Και αυτό σήμερα, την εποχή της προσπάθειας επικράτησης προτύπων που μεταφέρει η λεγόμενη παγκοσμιοποίηση είναι μια πολύ πιθανή εξέλιξη. Ειδικά αν λάβουμε υπ' όψη και την πληθυσμιακή μας συρρίκνωση, που είναι και το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημά μας.

Ο δεύτερος λόγος που οφείλουμε να ασχολούμαστε με το παρελθόν μας είναι γιατί πρέπει να υπάρξει αναγνώριση της ευθύνης από τους θύτες. Και σε αυτή την περίπτωση μιλούμε για την Τουρκία, η οποία όχι μόνον δεν αναγνωρίζει την Γενοκτονία που έχει συμβεί απέναντι σε όλους τους χριστιανούς της Ανατολής: Έλληνες, Αρμένιους και Ασσύριους, αλλά δικαιολογεί τις φρικαλέες πράξεις της, οι οποίες είχαν ξεκινήσει ήδη από το 1914.

Και φθάνει, μάλιστα, στο σημείο να κατηγορεί τα θύματα της Γενοκτονίας για την τραγική τους κατάληξη.

Και δεν σταματάει εδώ, στη θριαμβολογία για τις σφαγές εκείνης της περιόδου, αλλά και τις κατοπινές πράξεις κατά του ελληνισμού, όπως είναι το πογκρόμ στη Πόλη του 1955, ή η εκδίωξη στην πραγματικότητα του ελληνισμού από την Ίμβρο και την Τένεδο, αλλά και η εισβολή και κατοχή της μισής σχεδόν Κύπρου.

Η Τουρκία σήμερα οραματίζεται μια αναθεώρηση της συνθήκης της Λωζάνης, η οποία ρυθμίζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Επιδιώκει να δημιουργήσει νέα τετελεσμένα. Στο Αιγαίο και στην Θράκη.

Οι σχεδιασμοί της τουρκικής ηγεσίας είναι προφανέστατα αναθεωρητικοί, ενταγμένοι σε μια νεοοθωμανική οπτική, η οποία βλέπει την ανεξαρτησία και κυριαρχία της Ελλάδας, ως εμπόδιο στην ανάδειξη της Τουρκίας σε μεγάλη περιφερειακή ή ακόμη και παγκόσμια δύναμη.

Γι' αυτό και προτάσσει το ιδεολόγημα της Γαλάζιας Πατρίδας, για να δηλώσει ιστορικά δικαιώματα σε μια θάλασσα που ο ελληνισμός έχει διαρκή και αδιάλειπτη παρουσία 4 χιλιάδων ετών. Ακόμη και στους αιώνες της τουρκοκρατίας. Και αυτή η παρουσία διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στην επικράτηση της επανάστασης του 1821.

Αυτό το ιδεολόγημα οι Τούρκοι αποφάσισαν πριν λίγες ημέρες να το περάσουν και στα σχολικά τους βιβλία. Για να διαποτίσουν με μια ψευδή εικόνα τις νεώτερες γενιές. Για να νομιμοποιήσουν τον αυθαίρετο αναθεωρητισμό τους.

Με την γνωστή ανατολίτικη τακτική, του πες πες κάτι θα μείνει. Και στο τέλος θα μετατραπεί σε πρόβλημα και σε αίτημα στο τραπέζι των διμερών διαπραγματεύσεων, όπου θα ζητηθεί από την Ελλάδα να υποχωρήσει ή να συμβιβαστεί χάρη δήθεν της ειρήνης.

Η χώρα μας έχει αποδείξει επανειλημμένως στο παρελθόν ότι πράγματι επιθυμεί την ειρηνική συνύπαρξη, την καλή γειτονία, τη συνεργασία και την αλληλοκατανόηση.

Και το δείχνουμε και αυτό το διάστημα. Με συγκεκριμένες πράξεις, όπως η επίσκεψη του πρωθυπουργού στην Τουρκία. Παρά τις τουρκικές προκλήσεις, όπως η Γαλάζια Πατρίδα, η αντίδραση στα θαλάσσια περιβαλλοντικά πάρκα και το ανοοσιούργημα της εκ νέου μετατροπής της Μονής της Χώρας σε τζαμί, σε συνέχεια της μετατροπής της Αγίας Σοφίας σε τέμενος.

Όμως, ποτέ δεν πρόκειται να υποχωρήσουμε σε θέματα που άπτονται της κυριαρχίας και των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων. Γι' αυτό παράλληλα με τη διπλωματία διατηρούμε ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, με κόστος βέβαια μεγάλο, που αφαιρείται από την κοινωνική πολιτική.

Αλλά δεν έχουμε άλλη επιλογή. Αυτή είναι η μοίρα της γεωγραφίας μας. Ευχόμαστε κάποια στιγμή όλα αυτά να αλλάξουν. Αλλά μέχρι τότε πρέπει να είμαστε έτοιμοι για κάθε ενδεχόμενο.

Σας ευχαριστώ.